

УДК: 334.012.2:336.225.68(477)

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-70-1-54-63>

Гузенко Олена Павлівна,

кандидат економічних наук, доцент
(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4002-2629>

Кадала Віталій Віталійович,

кандидат юридичних наук, доцент
(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6868-9487>

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ФАКТОРНИЙ СЕКТОР ЗАГРОЗИ РІВНЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті запропоновано авторську позицію щодо сутнісного змісту понятійної категорії «тіньова економіка» з визначенням переваг наданої характеристики. Обґрунтовано наявність взаємозв'язку між тіньовою економікою та економічною безпекою країни. Представлено аргументацію рольового аспекту рівня економічної безпеки країни з урахуванням факторних сегментів, які породжують тіньову економіку. Звернено увагу на склад факторних сегментів тіньової економіки та викладено авторське бачення стосовно низки заходів із детінізації економіки, здатних позитивно вплинути на зміцнення економічної безпеки макроекономічного рівня країни.

Ключові слова: тіньова економіка; економічна безпека; регульована ринкова економіка; економічне явище; тіньовий сектор економіки; економічна безпека країни; правові регулятори; понятійна категорія; детінізація економіки; факторний сегмент.

Постановка проблеми. Тіньова економіка здійснює негативний вплив на розвиток країни. Вона виступає одним із негативних сегментів, який перешкоджає надходженню коштів у скарбницю країни, а як наслідок, негативно впливає на соціально-економічний розвиток взагалі. При цьому порушуються правові основи функціонування підприємницького сектору в країні, що викликає появу дезінформаційних явищ у прогнозуванні майбутніх критеріїв розвитку різних суб'єктів. Це лише поверхове бачення впливу тіньової економіки на життєдіяльність секторів економіки, проте варто також згадати про рівень загроз економічній безпеці. Економічна безпека має сприяти адаптуванню більш креативних, творчих та професійних дій стосовно розвитку як країни загалом, так і кожного окремо взятого підприємця. Проте згаданий вище процес порушується під впливом наявної тіньової економіки, яка у своїй основі вже виступає носієм негативного впливу на дієвість різних аспектів розвитку країни. Безумовно, повністю побороти таке явище, як тіньова економіка неможливо, однак знизити рівень її обсягів та забезпечити на цій основі підвищення рівня економічної безпеки країни та окремо взятого суб'єкта господарювання можливо. Для цього, як правило, потрібно говорити про наявність окресленої проблеми на всіх можливих рівнях політичної, правової та наукової еліти. У сукупності різних наукових доробок, які формуються під гаслом вирішення порушеної проблеми, можливо розробити план

протидії тіньовій економіці, а на цій основі сприяти зміцненню економічної безпеки. Ми вважаємо, що на першому етапі варто більш глибоко дослідити теоретичний аспект таких явищ, як тіньова економіка та економічна безпека, а на базі отриманих результатів дослідження визначити напрямок подальшого вивчення порушеної проблеми, а саме розробити пропозиції стосовно детінізації економіки. До того ж доцільно також викласти наявні, уже доведені фактори впливу зазначених явищ на безпосередні події, що мають місце в реальному підприємницькому секторі економіки. Отже, ми вважаємо, що проблема є доволі актуальною та може вважатися сучасною і пріоритетною серед наявного блоку негативних сегментів, які порушують правила розвитку як країни взагалі, так і представників різних сфер бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звернення до чисельних наукових праць свідчить, що проблема такого явища, як тіньова економіка та економічна безпека країни й суб'єктів господарювання не є новою, проте потребує постійної уваги, оскільки умовою розвитку нашої країни виступає регульована ринкова економіка. Зокрема, поміж науковців, які досліджують різні аспекти тіньової економіки – А. В. Базиліук, С. О. Коваленко [1], З. С. Варналія [2], М. В. Фоміна, В. В. Приходько, М. Г. Каптуренко [3], І. І. Мазур [4], Н. С. Різник [5] О. В. Турчинов [6] та інші. У своїх працях вони вважають, що однією з основних передумов виникнення і зростання тіньової економіки є адекватна реакція економічних суб'єктів на неадекватні способи регулювання бізнесу державою. Разом з тим, на наше переконання, потребують більш глибокого дослідження чинники, які впливають з наявного взаємозв'язку між тіньовою економікою та економічною безпекою. Зважаючи на це, варто відзначити вчених, які проводять наукові дослідження в зазначеній сфері. Серед них слід виокремити М. І. Камлика [7], С. В. Філіппову, С. А. Нізяєву [8], О. А. Кириченко, В. Г. Алькему, В. С. Сідака, С. М. Лаптева, В. І. Терехова, О. Захарова [9], В. Г. Федоренка, І. М. Грищенко, О. Ф. Новікову, О. В. Ольшанську, А. О. Мельника [10], І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронкова [11] та ін. Автори підтверджують існування взаємозв'язку між рівнем економічної безпеки та обсягами тіньової економіки в країні. Очевидним є той факт, що окремі аспекти цього взаємозв'язку потребують поглибленого дослідження з огляду на теперішні динамічні зміни в країні, яка обрала принципи розвитку ринкової економіки.

Невирішена частина загальної проблеми. На сьогодні невирішеною залишається проблема недостатнього рівня вивчення впливу тіньової економіки на безпеку життєдіяльності країни та на економічну безпеку розвитку окремо взятого суб'єкта. Крім того, ми вважаємо, потребує більш глибокого дослідження факторний сегмент як із позиції тіньової економіки, так і з позицій економічної безпеки. Така теза впливає з того, що поглиблене вивчення змістовності факторного сегмента, надасть можливість установити раціональність пропозицій, що стосуються детінізації економіки, а на цій основі забезпечити певний рівень зниження загроз економічній безпеці, її розвитку, з огляду на ринкові регулятори.

Формування мети статті. Мета наукової розробки полягає в поглибленні сутнісної характеристики понятійної категорії «тіньова економіка» та комплексному дослідженні змістовності факторного сегмента в контексті наявного взаємозв'язку між тіньовою економікою та економічною безпекою з позиції його впливу на життєдіяльність підприємницького сектору країни. Ураховуючи мету наукової розробки, ми вважаємо, що до складу ключових завдань доцільно включити теоретичний аспект оновлення та розширення сутнісної характеристики понятійної категорії «тіньова економіка», висвітлення складових факторного сегмента наявного взаємозв'язку між економічною безпекою та тіньовою економікою, а також розробку пакета пропозицій, націлених на детінізацію економічних процесів у контексті макроекономічного рівня.

Виклад основного матеріалу. Сучасність доводить, що тіньовий сектор економіки виступає одним із ганебних явищ у розвитку кожної країни. Проте нехтувати зазначеним явищем або робити вигляд, що його вплив мізерний на глобальні процеси, які відбуваються

ся в економічному секторі макроекономічного рівня, ми вважаємо хибною думкою. Це впливає з такого: достеменно відомо, що представники тіньового сектору економіки країни акумулюють на своїх рахунках доволі значну суму коштів, а як наслідок, державна скарбниця втрачає доволі вагомому суму грошового потоку, котрий за призначенням, згідно з податковими правилами гри в країні, мав би надійти до дохідної частини державного бюджету. Це одне з поверхових явищ, яке породжено тіньовою економікою і є очевидним як для політиків, так і науковців. До того ж стає зрозумілим той факт, що на макrorівні зазначене явище породжує негативний вплив на процеси фінансування різних напрямків соціально-економічного розвитку країни, котрі мають отримувати бюджетний ресурс. У цьому випадку постає питання загрози певному рівню економічної безпеки країни, оскільки відбудеться недофінансування статей, котрі мають формувати основу для покриття бюджетних видатків.

Водночас від такого явища, а саме тіньової економіки, також потерпає та гілка підприємницького сектору країни, котра займається бізнесом згідно із чинним законодавчим полем, проте можливість отримати певну кількість коштів на підтримку та майбутній розвиток своєї діяльності з бюджету ними втрачається. Особливо такі події простежуються в секторі сільськогосподарських підприємств, котрі потерпають від невизначеності та суттєвого впливу погодних умов на рівень урожаю різноманітних сільськогосподарських культур, що певною мірою є основою кормової бази для розвитку тваринництва. Така ситуація, запевняємо, уже вказує на втрату певного рівня економічної безпеки цими суб'єктами господарювання.

Повертаючись до порушеної проблеми, варто зупинитися на понятійних категоріях, що обрано як базу в основі дослідження. Ми не будемо висвітлювати всі наявні наукові доробки у сфері розуміння змістовності понятійної категорії «тіньова економіка», а наведемо лише ті визначення, котрі, на нашу думку, є більш цікавими з позиції проблеми, обраної для вирішення.

Зокрема, звернення до монографічних досліджень А. В. Базилюка та С. О. Коваленка [1] надало змогу встановити, що понятійну категорію «тіньова економіка» слід розуміти як «...складне соціально-економічне явище, яке представлене сукупністю неконтрольованих і нерегульованих як протиправних, так і законних, але аморальних, економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності щодо отримання надприбутку за рахунок приховування доходів і ухилення від сплати податків». Зі свого боку, О. В. Турчинов [6] вважає, що в основу сутнісної характеристики понятійної категорії «тіньова економіка» варто покласти «...економічну діяльність, яка не враховується і не контролюється офіційними державними органами, а також діяльність, спрямовану на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства». Доволі розширену версію тлумачення обраної понятійної категорії наводить у монографічному дослідженні В. М. Попович [12]. Науковець вважає, що понятійну категорію «тіньова економіка» варто тлумачити як «...такий стан розвитку кризових, криміногенних процесів в економіці, коли доходи злочинного походження стали засобом скоєння нових, нерідко більш небезпечних злочинів, а отримані за рахунок їх скоєння доходи перестали мати споживчий характер, а трансформувались у базу відтворення незаконних капіталів і криміногенного потенціалу у всіх сферах цивільно-правових, організаційно регулятивних і суспільно-економічних відносин». У своїй праці О. Я. Базилінська [13] наголошує на тому, що понятійну категорію «тіньова економіка» доцільно розглядати з позиції економічних процесів. Учена обґрунтовує той факт, що понятійна категорія «тіньова економіка» має розглядатися як «...економічні процеси, що приховуються їх учасниками, не контролюються державою і суспільством, не фіксуються в повному обсязі офіційною державною статистикою».

Дослідження наукових позицій стосовно сутнісного змісту понятійної категорії «тіньова економіка» надало змогу встановити, що автори розкривають її зміст під різним кутом зору, а саме з позиції соціально-економічного явища, економічної діяльності, економі-

чного стану та економічних процесів. При цьому зберігають єдину позицію щодо неконтрольованих і нерегульованих взаємовідносин між суб'єктами тіньової економіки.

Перш ніж надати авторське бачення змістовності понятійної категорії «тіньова економіка», ми вважаємо за доцільне розглянути окремі позиції науковців щодо тлумачення дефініції «економічна безпека». Такий підхід обґрунтовується наявністю тісного взаємозв'язку між зазначеними поняттями. Зокрема, І. Ю. Башинська [14] у монографічному дослідженні наводить доволі змістовне, розширене тлумачення понятійної категорії «економічна безпека»: стан економічної системи, що характеризується наявністю конкурентних переваг, які досягаються ефективним використанням наявних власних та залучених ресурсів, своєчасним упровадженням комплексу заходів із метою підтримання нормальних умов працездатності системи для максимального досягнення поставлених цілей у короткостроковому та довгостроковому періоді в умовах постійної зміни навколишнього середовища. При цьому зазначає, що «...на сьогоднішній день поняття економічної безпеки розглядається дуже широко, в результаті чого розмивається сама сутність визначення, або надто вузько, не розкриваючи економічного змісту терміну. Жодне з наведених визначень не можна заперечити, та з жодним не можна погодитись повністю» [14]. Певною мірою ми поділяємо наведену позицію.

Доцільно вказати, що сучасна позиція більшості науковців щодо трактування понятійної категорії «економічна безпека» зводиться до необхідності розгляду з позиції економічної системи. З метою більш предметного розгляду обраної дефініції звернемося до наявних наукових позицій її тлумачення (табл. 1).

Таблиця 1.

Наукові позиції трактування понятійної категорії «економічна безпека»

Наукова позиція змістовності понятійної категорії «економічна безпека»	Автори (науковці), джерело
Економічна безпека – це здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб власного населення і держави; протистояння дестабілізуючій дії чинників, що створюють загрозу нормальному розвитку країни; забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання	Я. А. Жаліло 15
Економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз	В. Т. Шлемко, І. Ф. Зінько 16
Економічна безпека – це стан забезпеченості необхідними ресурсами на рівні, який дозволяє гарантувати розвиток і зростання економіки та соціальної сфери при достатньому захисті економічних інтересів від системи загроз зовнішнього і внутрішнього походження	А. М. Сундук 17
Економічна безпека – це інтегральна категорія та особливість її стану в національній господарській системі у вигляді системної сукупності негативних чинників, розв'язання яких вимагає використання комплексу дій інституційного нормативно-правового та організаційно-економічного характеру, заходів, спрямованих на збалансоване й стабільне зростання економіки держави, що покращує конкурентоспроможність національної економіки та включає механізм захисту національних економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз	І. С. Чорнодід 18

З урахуванням меж наукової розробки в таблиці було представлено найбільш змістовні, на нашу думку, сутнісні характеристики понятійної категорії «економічна безпека». Здебільшого науковці розкривають її зміст через стан національної економіки та заходів,

необхідних для позитивного її розвитку. Водночас ми погоджуємося з позицією В. Г. Федоренка, І. М. Грищенка та Т. Є. Воронкової [10] стосовно того, що «...кожний окремий суб'єкт це поняття сприймає в широкому діапазоні своїх власних суб'єктивних уявлень, тому що конкретного визначення практично не існує».

На нашу думку, розкриття змістовності понятійної категорії «тіньова економіка» має відбуватися з урахуванням такого сегмента, як економічна безпека. Зазначене твердження впливає з того, що однією з основних загроз, яку представляє тіньова економіка для економічної системи, є спотворення механізмів дії законів та інструментів ринку, що призводить до неефективності механізмів стимулювання економіки, стримання економічного розвитку країни. Ми вважаємо, що до базових складових, які буде покладено в основу сутнісної характеристики понятійної категорії «тіньова економіка», доцільно включити такі сегменти (рис. 1).

Рисунок 1. Ключові сегменти змістовності понятійної категорії «тіньова економіка» (авторська позиція)

Ураховуючи зазначені ключові сегменти змістовності понятійної категорії «тіньова економіка», пропонуємо розглядати її як економічну категорію, котра віддзеркалює наявні нерегульовані економічні відносини між різними суб'єктами, що впливають з їхніх протиправних та протизаконних дій, породжених неконтрольованими подіями та викривленням інформаційного потоку про їхню діяльність, у результаті чого відбувається накопичення доходів злочинного походження і відтворення незаконних капіталів з одночасним зниженням рівня економічної безпеки країни.

Ми вважаємо, що таке тлумачення понятійної категорії «тіньова економіка» має декілька переваг. Стосовно їхнього складу пропонуємо:

- включення всіх ключових сегментів, котрі розкривають змістовність понятійної категорії, що досліджується;
- збереження логічного та послідовного включення кожного ключового сегмента у процесі розкриття змістовності понятійної категорії, що вивчається;
- підтвердження взаємозв'язку негативних сегментів тіньової економіки з економічною безпекою країни.

До речі, одним з аргументів підкріплення взаємозв'язку між тіньовою економікою та економічною безпекою, ми вважаємо статтю 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» [19]. У названій статті правового акта законодавець звернув увагу на те, що «... тінізацію національної економіки визнано однією з загроз національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері».

З метою поглиблення дослідження проблеми, що розглядається, пропонуємо звернутися до факторного сегмента, а саме визначення основних факторних сегментів, які обґрунтовують наявність тіньової економіки. Здебільшого до системних факторів тінізації економіки, які залишаються актуальними в сучасних умовах розвитку країни, політики та науковці включають: високий рівень корупції; низьку ефективність функціонування органів судової системи; недостатній захист прав на рухому та нерухому власність, включно із правом на фінансові активи, та непередбачуваність змін у податковому законодавстві.

Більш деталізований перелік факторних сегментів, які розкривають причини існування та зростання обсягів тіньової економіки в Україні, наводить у своїй праці О. В. Скорук [20]. Це:

- зтяжна соціально-економічна криза в країні;
- існування організованої економічної злочинності, корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування;
- наявність позабанківського грошового обігу;
- складність та хаотичність податкового законодавства;
- недосконалість чинного законодавства у сфері забезпечення національної безпеки;
- діяльність криміногенної банківської системи;
- тіньова психологія та тіньова мораль нашого суспільства. Науковець також звертає увагу на той факт, що «...існування тіньової економіки створює загрозу національній безпеці нашої держави. Проте її дуалістичний характер має як позитивний, так і негативний вплив на національну економіку» [20].

Ми погоджуємося з думкою Т. В. Приступи та М. А. Чайковської [21] стосовно того, що для подолання «тіньової економіки» та поліпшення соціально-економічного становища в Україні потрібно впроваджувати такі заходи:

- створити умови для розвитку малого та середнього бізнесу, усунути обмеження щодо нього;
- установити на законодавчому рівні мінімальний обсяг статутного капіталу та суму, яка має бути сплачена у грошовій формі для компаній;
- підвищити оплату праці в різних сферах великого, середнього та малого бізнесу;
- створити державний орган, що буде контролювати цю сферу;
- потрібно встановити особисту фінансову відповідальність керівників і головних бухгалтерів підприємств за незаконне використання коштів;
- варто поширити безготівкові розрахунки, це дасть змогу краще контролювати джерела доходів, оперативно виявляти факти витрачання коштів у розмірах, що перевищують доходи.

Ми вважаємо, що більш глобальні напрямки зниження рівня тіньової економіки країни повинні містити заходи з її детінізації, які є наслідком визначених чинників впливу на макроекономічному рівні. Маються на увазі такі дії:

- посилення боротьби з корупцією на основі підвищення якісного рівня законодавчих регуляторів підприємницької сфери та очищення влади;
- прийняття пакета законодавчих регуляторів, котрі матимуть на меті підвищення ефективності функціонування органів судової системи;
- удосконалення чинного законодавчого блоку з позиції питання створення умов для легалізації зайнятості населення в усіх сферах підприємницького сектору;
- підвищення якісного рівня законодавчого блоку, який забезпечує захист прав на рухому та нерухому власність, включно з правом на фінансові активи;
- звести до мінімуму непередбачуваність змін у податковому законодавстві та посилення державного контролю за використанням бюджетних коштів, кредитних ресурсів та іноземних інвестицій;

- переглянути та вдосконалити змістовність окремих законодавчих регуляторів, які забезпечують виявлення таких явищ, як легалізація (відмивання) тіньових доходів та відтворення незаконних капіталів.

Викладені вище заходи щодо зниження рівня тіньової економіки країни позитивно вплинуть на процеси покращення рівня економічної безпеки, оскільки сприятимуть створенню умов збільшення надходжень до державної скарбниці, що своєю чергою надасть можливість більш предметного забезпечення виконання намічених соціально-економічних заходів із позиції фінансування. Крім цього, як держава, так і суспільство матимуть можливість забезпечити виконання стратегічних і тактичних напрямків розвитку країни на основі дійсного фінансового потоку, який буде формуватися з реальних надходжень до бюджету країни.

Висновки. За результатами проведених досліджень варто зробити декілька висновків.

По-перше, наявність тісного взаємозв'язку між тіньовою економікою та рівнем економічної безпеки підтверджено. Чим нижче обсяг тіньового сектору країни, тим вище рівень її економічної безпеки.

По-друге, вивчення наукових позицій щодо сутності понятійної категорії «тіньова економіка» сприяло формуванню авторського бачення її змістовності: економічна категорія віддзеркалює наявні нерегульовані економічні відносини між різними суб'єктами, що випливають з їхніх протиправних та протизаконних дій, породжених неконтрольованими подіями та викривленням інформаційного потоку про їхню діяльність, унаслідок чого відбувається накопичення доходів злочинного походження і відтворення незаконних капіталів з одночасним зниженням рівня економічної безпеки країни.

По-третє, визначено переваги авторського тлумачення цієї понятійної категорії: включення всіх ключових сегментів, котрі розкривають змістовність понятійної категорії, що досліджується; збереження логічного та послідовного включення кожного ключового сегмента під час розкриття змістовності понятійної категорії, що вивчається; підтвердження взаємозв'язку негативних сегментів тіньової економіки з економічною безпекою країни.

По-четверте, на основі дослідження факторного сегмента появи тіньової економіки запропоновано низку заходів її детінізації за напрямками, як-от:

- високий рівень корупції;
- низька ефективність функціонування органів судової системи;
- недостатній захист прав на рухому та нерухому власність, включно із правом на фінансові активи, та непередбачуваність змін у податковому законодавстві тощо.

По-п'яте, урахувавши тісний взаємозв'язок між рівнями тіньової економіки та економічної безпеки, розуміємо, що вирішення цих проблем має відбуватися в комплексі за єдиною програмою стратегічних і тактичних дій як з боку держави, так і кожного суб'єкта.

Наступним кроком дослідження має стати більш предметне вивчення інструментів оцінювання процесів рівня тіньової економіки та економічної безпеки, що надасть можливість сформувати реалістичний інформаційний потік для прийняття управлінських рішень у сфері детінізації економіки країни в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Базиліук А. В., Коваленко С. О. Тіньова економіка в Україні : монографія. Київ : НДЕІ Мінекономіки України, 1998. 206 с.
2. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації : монографія; за ред. З. С. Варналія. Київ : НІСД, 2006. 576 с.
3. Корупція і тіньова економіка: політекономічний аспект : монографія / М. В. Фоміна, В. В. Приходько, М. Г. Каптуренко та ін.; кер. авт. кол. і наук. ред. М. В. Фоміна. Донецьк : Дон НУЕТ, 2012. 333 с.
4. Мазур І. І. Детінізація економіки України: теорія та практика : монографія. Київ : Київський університет, 2008. 239 с.

5. Різник Н. С. Регіональний менеджмент детінізації економіки: теорія, методологія, практика. Луцьк : СПД Галяк Жанна Володимирівна, 2012. 532 с.
6. Турчинов О. В. Тіньова економіка: закономірності, механізми функціонування, методи оцінки : монографія. Київ : НАН України, 1996. 199 с.
7. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посібн. Київ : Вид-во «Атіка», 2007. 432 с.
8. Філіппова С. В., Нізяєва С. А. Аналітичні інструменти системи економічної безпеки суб'єктів господарювання : монографія. Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2012. 179 с.
9. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання : монографія / О. А. Кириченко та ін. Київ : УЕП «Крок», 2008. 423 с.
10. Економічна безпека України : монографія / В. Г. Федоренко та ін.; за ред. В. Г. Федоренка, І. М. Грищенка. Київ : ТОВ «ДКС центр», 2017. 462 с.
11. Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. Економічна безпека підприємства : навч. посіб.; Харк. нац. екон. ун-т. Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. 251 с.
12. Попович В. М. Теорія і практика детінізації економіки : монографія. Ірпінь : Академія державної податкової служби України, 2001. 546 с.
13. Базилінська О. Я. Макроекономіка : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 442 с.
14. Башинська І. Ю. Уточнення визначення дефініції та економічного змісту категорії «економічна безпека підприємства». Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : колективна монографія. У 2 т. Дніпропетровськ : «ФОП С. І. Дробязко», 2014. Т. 2. 349 с. С.14–20.
15. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : НІСД, 2003. 368 с.
16. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. Рада національної безпеки і оборони України. Київ : НІСД, 1997. 120 с.
17. Сундук А. М. Регіональний вимір економічної безпеки України : монографія; НАН України, Рада з вивчення продукт. сил України. Київ : Логос, 2007. 182 с.
18. Чорнодід І. С. Забезпечення економічної безпеки держави в транзитивній економіці : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.01.01. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 18 с.
19. Закон України «Про основи національної безпеки України». URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 19.12.2019).
20. Скорук О. В. Тіньова економіка: сутність, причини виникнення та шляхи подолання. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 11. С. 127–131.
21. Приступа Т. В., Чайковська М. А. Тіньова економіка та її вплив на соціально-економічний розвиток України. Класичний приватний університет. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 1 (12). С. 56–61.

References

1. Bazyliuk, A. V. (1998). *Tinova ekonomika v Ukraini: monohrafiia* [Shadow economy in Ukraine. Monography], 206 s. [in Ukrainian].
2. *Tinova ekonomika: sutnist, osoblyvosti ta shliakhy lehalizatsii: monohrafiia*. (2006). [The shadow economy: the essence, features and ways of legalization] 576 s. [in Ukrainian].
3. *Koruptsiia i tinova ekonomika: politekonomichniy aspekt: monohrafiia*. M. V. Fomina, V. V. Prykhodko, M. H. Kapturenko [ta in.] ; ker. avt. kol. i nauk. red. M. V. Fomina. Donetsk: (2012). [Corruption and the shadow economy: the political aspect: monograph] 333 s. [in Ukrainian].
4. Mazur, I. I. (2008). *Detinizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoriia ta praktyka : monohrafiia*. [Withdrawal from the shadow of the Ukrainian economy: theory and practice] 239 s. [in Ukrainian].
5. Riznyk, N. S. (2012). *Rehionalnyi menedzhment detinizatsii ekonomiky: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Regional management of the unshadow economy: theory, methodology, practice]. 532 s. [in Ukrainian].
6. Turchynov, O. V. (1996). *Tinova ekonomika: zakonomirnosti, mekhanizmy funktsionuvannia, metody otsinky: monohrafiia* [Shadow economy: patterns, mechanisms of functioning, methods of assessment: monograph]. 199 s. [in Ukrainian].

7. Kamlyk, M. I. (2007). Ekonomichna bezpeka pidpriemnytskoi diialnosti. Ekonomiko-pravovyi aspekt: navch. posibn. [Economic security of business activity. Economic and legal aspect]. 432 s. [in Ukrainian].
8. Filyppova, S. V. (2012). Analitichni instrumenty systemy ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannya: monohrafiia [Analytical tools for economic security of economic entities: a monograph]. 179 s. [in Ukrainian].
9. Kyrychenko, O. A. (2008). Problemy upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu subiektiv hospodariuvannya: Monohrafiia [Issues of Managing the Economic Security of Business Entities: Monograph]. 423 s. [in Ukrainian].
10. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: monohrafiia. (2017). [Economic security of Ukraine : monograph]. 462 s. [in Ukrainian].
11. Otenko, I. P. (2012). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: navch. posib. I. P. Otenko, H. A. Ivashchenko, D. K. Voronkov [Economic security of the enterprise]. 251 s. [in Ukrainian].
12. Popovych, V. M. (2001). Teoriia i praktyka detinizatsii ekonomiky: monohrafiia [The theory and practice of the unshadow economy: monograph]. 546 s. [in Ukrainian].
13. Bazilinska, O. Ya. (2005). Makroekonomika : navch. posib. [Macroeconomics]. 442 s. [in Ukrainian].
14. Bashynska, I. Iu. (2014). Utochnennia vyznachennia definitsii ta ekonomichnoho zmistu katehorii «ekonomichna bezpeka pidpriemstva». Ekonomichna bezpeka v umovakh hlobalizatsii svitovoi ekonomiky: kolektyvna monohrafiia u 2t. Dnipropetrovsk [Clarification of the definition and economic content of the category "economic security of the enterprise"]. V. 2. S. 14–20. [in Ukrainian].
15. Zhalilo, Ya. A. (2003). Ekonomichna stratehiia derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia [Economic strategy of the state: theory, methodology, practice: monograph]. 368 s. [in Ukrainian].
16. Shlemko, V. T. (1997). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia : Monohrafiia [Economic security of Ukraine: essence and directions of security]. 120 s. [in Ukrainian].
17. Sunduk, A. M. (2007). Rehionalnyi vymir ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia [Regional dimension of economic security of Ukraine : monograph]. 182 s. [in Ukrainian].
18. Chornodid, I. S. (2006). Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy v tranzytyvni ekonomitsi: avtoref. dys... kand. ekon. nauk: [Ensuring the economic security of the state in a transitive economy: abstract]. 18 s. [in Ukrainian].
19. Zakon Ukrainy «Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy» [Law of Ukraine “On the basics of national security of Ukraine”]. [in Ukrainian].
20. Skoruk, O. V. (2017) Tinova ekonomika: sutnist, prychny vynyknennia ta shliakhy podolannia. Ekonomika i suspilstvo. Vypusk 11 [The shadow economy: the nature, causes and ways to overcome it. Economy and society]. S. 127–131. [in Ukrainian].
21. Prystupa, T. V. (2019). Tinova ekonomika ta yii vplyv na sotsialno –ekonomichnyi rozvytok Ukrainy [The shadow economy and its impact on the socio-economic development of Ukraine. Azov Economic Bulletin.].№ 2. S. 56–61. [in Ukrainian].

Guzenko Olena,

PhD of Economy, Associate Professor
(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4002-2629>

Kadala Vitaliy,

PhD of Law, Associate Professor
(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6868-9487>

SHADOW ECONOMY AS A FACTOR SEGMENT OF THREATS TO THE LEVEL OF ECONOMIC SECURITY

The article presents the author's position of the essential content of the conceptual category “Shadow economy” with the definition of the advantages of the provided characteristics. The relationship between the shadow economy and the economic security of the country is justified. The argumentation of the role aspect of the level of economic security of the country is presented taking into account the factor segments that generate the shadow economy. Attention is drawn to the composition of the factor segments of the shadow economy and the author's position on the package of measures to detail the economy is set out, which can positively affect the strengthening of the economic security of the country's macroeconomic level. In the

work, the theoretical aspect of such phenomena as the shadow economy and economic security is studied in more depth, and on the basis of the results of the study, the direction of further study of the problem is determined, namely, proposals for the unshadow of the economy are developed. In addition, the already existing factors are described in bringing the influence of these phenomena on the immediate events taking place in the real business sector of the economy. For more global directions of reducing the level of the country's shadow economy, it is necessary to include measures for its unshadow, which arise from certain factors of influence at the macroeconomic level. The following actions are meant: strengthening the fight against corruption by increasing the quality level of legislative regulators of the business sector and cleaning up the government; adoption of a package of legislative regulators that will aim to increase the efficiency of the functioning of the judiciary; improving the existing legislative block from the position of creating conditions for the legalization of employment in all areas of the business sector; raising the quality level of the legislative block, which provides protection of rights to movable and immovable property, including rights to financial assets; to minimize the unpredictability of changes in tax legislation and the strengthening of state control over the use of budget funds, credit resources and foreign investment; to review and improve the content of individual legislative regulators that ensure the identification of such phenomena as the legalization (laundering) of shadow income and the reproduction of illegal capital.

Key words: shadow economy; economic security; regulated market economy; economic phenomenon; shadow sector of the economy; economic security of the country; legal regulators; conceptual category; unshadow of the economy; factor segment.

Надійшла до редколегії 16.01.2020